

№ 2-8 (2632)
1938 onoi
DEKAABRb
26
PONIDEELbNIK

15-dazi sliče garna
ULAAN-YDE goood
BMASSR

Traaktorna parkiini remoot—xabai
 ariliga da beledexi xuxala zvenoo
 ayn Tiimebe, niutaal partilina or-
 anizaacaanuud ba gazaar oorganuud
 olbol remootnoo xydelmerlin jaba-
 in oinoohoo huladalaaji xaraaxala,
 eegdeeda MTS ba masliina traaktor-
 a masterskoinuudilji tusagaar azaa-
 alga dooro axta, tedenedee tuhlama
 a zyylyke ujalgatal. Byxii traaktorna
 aarkilji xabar bolto xysed zahagda-
 an bolgoxo—bojevol zorilgo—sag
 olzor soo oo ba ziiseete hainaar yiid-
 egdehen baixa johtol.

Byxesojuuzna Kommuniis (bolševigyydei) Paartiin ISTOORI

XURIAANGII KYYSR

BK (b) P-iin CK-ei Komiissiin redaakca doro. BK (b) P-iin CK-eer hašaagdahan. 1938 on.

2. GERMAANIIN SEREGEER DIHDELGE. GERMAANIDA BOLHON REVOLIYYCE. III INTERNACIONAAL BII BOLGOLGO. PAARTIIN VIII SJEEDZ.

Xariin interveencide esergyy šine šinenyyd baildaanuudta Soveed orono beledexee baixadan, baruun zygt, dailalagša gyrenyydei tilde ba froontnuud deerešji šildexxi sobilituud bolzo baigaa. Germaani ba Aavstri bolbol dainai ba prodovolstvenno kriizisei xasalandan orozo, xaxaza byglereze baigaa. Aangli, Fraanca ba Xoitto Ameerika bolbol šine šinenyyd rezervnyydyi yrgeneer tatan jabuulza baixadan Germaaniin ba Aavstriin hyylein jaligy rezervnyyduu duuhaa baigaa. Esesegee šatada xyrtter xyse tamiraa baragdahan Germaani ba Aavstri bolbol oirliin sagaa zallašagyl diildexe jabadaldan xerege xyreze jabaa.

Tixetei xamta, Germaani ba Aavstri dotor xadaa duuhaxagyl ba gem unaltata dainda esergyy, aradiji šulaza tamirliin barahan ba ylexelende xyrgen, ede oronuudai imperialis pravitelstvonuudta esergyy aradai duraagutalga busalza baigaa. Baha terešelen, Oktiaabrška revolyyciin alyabtar jixe revolycioonno vlijaani, yšee breestske miir boltor froont deere aavstro-germaanska soldaaduudai soveed soldaaduudai axady bololoso jabadaldan, udaans Soveed Rossiitoi dai xelgiili bolliuulhan ba Rossiitoi miir batalahan jabadaldan vlijaani bolbol myn ende medegdeemeer baigaa. Aradan xadaa eeringee imperialis pravitelstviiji unagaaxa jabadaldan duraagutama dainjiili bolliuulxii tuulahan Rossiin ylyger žiše bolbol aavstro-germaanska xydelmeriše yroog bolongyl baixa arganagyl baihan jym. Tixede, zyyn froont deere baihan, udaans breestske miirei hyyleer, baruun froont deere abašagdahan, germaanska soldaaduud bolbol Soveed soldaaduudai axady bololoso tuxal ba soveed soldaaduud xaišan geed dainhaa zailan xaxasahan tuxal eehediinge xorelgenyydeer tende germaanska armiiyli zadagaruulxyl baixa šadaxagyl baigaa. Avstriška armii tuxal xelbe, tere xadaa myn tilme tylenyyd šaltagaanuud deerehe xelbe urid zadagairaza exilhen jym.

Ede byxit ušar baidalnuudai rezyltaadta, germaanska seregydei dunda miir tešee zyxede jabadaldan šagadaza, urdiinš bojevoi šadal xyšen tedeneri ygei bolhon ba tedener bolbol Antaantiin seregyyde xasagdan tyrgideze suxaridag bolhon baigaa, tixede xarin Germaaniida 1918 onoi nojaabrška revolyyce hyzeren garza, Vilgeelmiiji ba tereenei pravitelstviiji unagaahan baina.

Germaani bolbol eeringee diildehede mederehe baatal bolzo, miir xexiliiji Antaantahaa huralta xehen baina.

Igeze tyryy raziaadai derzaava baihan Germaani bolbol nege soxilofo xojordoxi raziaadai derzaaviin polozeenide oruulagdan dooşoo unagaagdahan baina.

Soveed zasagat polozeeniin joho deerehe abza xaxaxada, ene ušar baidal xadaa zarim xedit otricaatelna udxaşanartai baihan jym gebel, ene ušar baidal xadaa, Soveed zasagta esergyy interveence organizovalhan, Antaantiin gyrenyydyi Jevroopodo ba Aaziadii gospodstvologšo xyseba bolgozo, interveencejee ba Soveed orondo blokaada organizovalxa jabadaldan šagadaxiini arga tedeneri ygehen ba Soveed zasagat toiruulan boguuliiiji byri şaŋaar tatahan baina. Saşaŋ xaxaxadannai, enen šoxom tilgeze ušarahan baixa jym. Zygeer, nygeer talahaa, ene ušar baidal xadaa Soveed orono polozeeniiji yndeheerens xyngedexee ygehen, byri ylyy jixe serjoozno polozeitelna udxaşanartai baigaa. Negende, Soveed zasag xadaa, tonolliin breestske miirliiji ygei bolgoxo, kontribyiciin johoort tylexe tyberiniydyi bolliuulxa ba Estooniiji, Latviiji, Belorystiiji, Litvaai, Ukrainiiji, Zakavkaziiji germaanska imperializmiin daralaltahaa xylselexiini tyloš neemel, seregei ba poliitiške temesel jabuulxa arga olzo abhan baina. Xojorto,—myn enen šlaavna baigaa—Jevroopiin ceentire, Germaaniida, respiblikaanska rezilmei ba xydelmerišeidei ba soldaadska depytaaaduudai Soveedydei togtood baihan jabadaldan Jevroopodoxti oronuudii revolycionizirovelhe jotohoi baihan ba yoxeerešji revolycionizirovelhe ušarab bolbol Rossiido Soveed zasagat polozeeniiji byxezylyngyl arganagyl baigaa. Gebešji, Germaaniida bolhon revolyyce bolbol socialiis biše, xarin byryzaazna revolyyce baigaa hen, tixede, Soveedyd xadaa byryzaazna parlaamentiin yge duulasa tixebegene myn baihan, ušarab, orodoi menševigyydyi šing soglaşaatelnuud, social-demokraaduud bolbol Soveedydyte gospodstvologšo baigaa, eneegeer le xadaa, ene revolyciini xysegi tula baihan talharlagdana. Tende revolyciini dandji haa xysegi tula talharliin, R. Lixsemybyrgi ba K. Lixk-nexet metiin tilme eli medeeze revolycionermydyi-nemeekke sagan-gvardeicuudaar xehelegety aluulhan jabadaldan heešji xaxadana. Zygeer, tilgebe jabasji, ene xadaa revolyyce baihan ba Vilgeelmi unagaagdaza, xydelmeride bolbol genzenyydhee multaran garhan baixa ba gansa enenšji xadaa Baruun zygt revolyciiji talaza ydyxengyl arganagyl, jevropeiske oronuudta revolyciini debzeltiiji garguulxyl arganagyl baihan jym.

Jevroopodo revolycioonno debzelte exilee. Aavstrida revolycioonno xydeloon yrgeneer delgeren jabaa. Veengride Soveed respiblike bii boloo. Revolycioonno dolginoi baaza deere Jevroopiin kommuniis partiiuud elide garaa.

Kompartiiuudii III, Kommuniis Internacionaalda negedexee jabadaldan reaalynda yndehi xyrihen bii boloo hen.

1919 onoi maarta Moskvaada bolhon, eldeb oronuudai kommuniis partiiuudai I kongress deere Leeninei ba bolševigyydei iniciatiivar Kommuniis Internacionaal anxa baigulagdaa hen. Imperialistnyyde blokaada ba myşxelge bolbol olon delegaaduudai Moskva jirexe jabadaldan haad xehen baigašji haan, I kongress deere Jevroopiin ba Ameerikiin şuxala şuxala oronuudhaa delegaaduud bailsahan baina. Kongressiiji Leenini xylberilee hen. Byryzaazna demokrati ba proletariaadai diktatuura tuxal doklaad soogoo Leenini xadaa azalaşda jotohoi bodoto demokrati bolxo, Soveed zasagat udxa şanarliji xaruulhan baina. Kongress bolbol ulaxoorondin proletariaadai xandahan Manifest abza, tereen soogoo proletarska diktatuuriin tyloš, byxi oronuudta Soveedydei ilaitiin tyloš erid şanga temeselde uriaalhan baina.

Kongress bolbol Kominterniin Ispolkoom (IKK), III, Kommuniis Internacionaalai gyisedexee oorganiji emxidxen baigulaa hen.

Igeze, šine tilpei ulaxoorondin revolycioonno proletarska organizaa—Kommuniis Internacionaal, marksis-leninske Internacionaal baigulagdahan baigaa.

Zyrişledeete ušar baidalnuudai baidal soo,—negen talahaa Soveed zasagta esergyy Antaantiin gyrenyydei reakcioonno bloogoi şangadahan yşloovinuud soo ba nygeer talahaa, Jevroopodo,—gol tyleb, seregeer diildehen oronuudta, Soveed orono polozeeniiji jixe xyngedexee ygehen, revolycioonno debzeltiin yşloovinuud soo,—1919 onoi maarta manai partiiin VIII sjeedz bolhon baina.

Sjeedz deere, partiiin 313. 766 cilengyydhee tyloşlegdehen, šildexxi goolostoi 301 delegaaduud bailsaa hen. Sovee-gaatelna goolostoi delegaaduud 102 xyn baigaa.

Sjeedziiji neexe zuuraa, Leenini bolbol tyryşlingee ygiiji, sjeedziin neegdexiin urda teexene nyşgehen, bolševigyydei partiiin erxim organizatornuudai negen Ja. M. Sverdloovi duraxalda zoriulza xelehen baina.

Sjeedz deere partiiin šine programma abtahan baina. Programma dotor kapitalizmiin ba tereenei deede staadiin—imperializmiin karakteristika ygtene. Programma dotor gyrenyydei xojor sisteemeyd—byryzaazna-demokratikška ba soveed sisteeme xojor sasulan xaruulagdana. Programma dotor socialiizmiin tyloš temeselde partiiin konkretne zorilgonuud eli todo zaagdana gebel: byryzaazni ekspropiacalxa jabadaliiji esestens xyrtter jabuulga, oronoigoo azaxiiji jediine socialiis plaana johoort jabuulga, aradai azaxiiji organizovalxa jabadaldan profsojuuznuudai xabaadalsalga, azalai socialiis discipli-ne, aradai azaxiin specialiistnyydyi soveed oorganuudai kont-rool doro aşagan xereglege, socialiis baigulaltaiin xydelme-ride dundaşadaltai tariaaşaniji aazamaar ba plaan xemzeetei-geer xanduulalga bolno.

Kapitalizmiin deede staadi bolxo imperializmiiji todorxol-olgiin xazuugaar, partiiin yšee II sjeedzdeer abtahan xuuşan programma soo baihan, promiřlenna kapitalizmiin ba prostoi tovaarna azaxiin tuxal bişegleliiji programma soo oruulxa gehen, Leeninei duradaxaliiji sjeedz abhan baina. Leenini xadaa, manai ekonomikiin sloozno baihiiji programma soo xaraada abxa ba oron dotoroo olon janziin azaxiin yklaaduudai, tereen soo myn zize tovaarna azaxiin bii baihaniji zaaxa şuxala geze toolhon ba ene zize tovaarna azaxiiji tariaaşan dundaşadaltai tariaaşan myn baigaa. Iimehee, programma xiji xelşegen deere, Leenini bolbol kapitalizmiin tuxal, zize tovaarna yiledeberit tuxal, dunda şadaltanai azaxi tuxal pyynknydyi-ji programmaah gargaxa geze duradaxan Buxaarina anti-bolševig yzelynydte esergyy erid şanga vestypaahlan baina. Buxaarina yzelynydte xadaa soveed baigulaltada dundaşadaltanai rooliiji otricaalhan menševig-troicki otricalaigin udxatai baigaa. Tixetei xamta, Buxaarini bolbol zize, tovaarna tariaaşan azaxiilaa kulaacka elementnyydei bii bolon garza ba urgaza baihan faaktiili balartuulaza baigaa.

Leenini xadaa nacionaalna asuudal tuşaa Buxaarina ba Pia-takooovi antibolševig yzelynydte myn tereşelen otpoor ygehen baina. Tedener xadaa programma soo naacanuudai samopredelienein erxe tuxal pyynkt oruulxa jabadaldan esergyy, naacanuudai tegse erxe tuxal loozung bolbol proletarska revolyciini ilaltada haad xene gehenyş jabadaldan haad xene gehenyş şaltag dursalgaar—naacanuudai tegse erxede esergyy hanamzanuudaa xelehen baina. Buxaarina ba Platakooovi ede ton xorotoi Velikoderzaavna, şoviniis yzelynydyi Leenini urbuulza xajahan baigaa.

Dundaşadaltanai jamarar xandaxa tuxal asuudal xadaa partiiin VIII sjeedziin xydelmerinyd soo serjoozno huuri ezeele hen. Gazar tuxal medeeze dekreedei rezyltaadta deerevni bolbol ulam ulambyri dundaşadaltai bolzo baigaa. Igeed baixada dundaşadaltan bolbol tariaaşan aradzonoi olonx-ni bolood baigaa. Byryzaazni ba proletariaad xojoroi xoorondo guibalzan baigaa dunda tariaaşanai nastrojeeni ba ajag jabadaldan xadaa grazdaanska dainai ba socialiis baigulaltaiin sydbaanuudta alyabtar jixe udxaşanartai baihan jym. Grazdaanska dainai dyrytlen xadaa, dundaşadaltan xaişaa guiban xandab, dunda tariaaşaniji jamar angli,—proletariaad gy, ali byryzaazni xojoroi xeniin bejedee tatan xanduulza şadanab, tereen deerehe jixenidee şaltagaalxa baigaa. Česloslavagduud, sagan-gvardeicuud, kulaaguud, esernyyd, menševigyydei 1918 onoi zun Povoolzodo Soveed zasagii unagaaza şadahan ušarab xadaa dunda tariaaşanai jixegş xubins tedeneriiji demzehen deerehe boloo hen. Centralna Rossiido kulaaguudai organizovalhan mlatezynydyi yjede myn tereşelen baihan jym. Zygeer, 1918 onoi namarhaa dunda tariaaşanai maasiin nastrojeenide Soveed zasagat talaruul erjeldex jabadaldan garhan baina. Saganantani ilalta bolbol pomeş-gygydei zasagat hergeen bodxooxo, tariaaşadhaa gazariin bulian abxa, tariaaşadiji tonoxo, soxiho, ba nanşaxa jabadaldan bolxo baina, geze tariaaşan oigoo xarahan baigaa. Kulaagu-diiji butasoxihon ygeiteinere komiteedydei jabuulga, myn tereşelen tariaaşanai nastrojeenide bolhon xubilaltada tuha bolzo ygeer hen. Eneentei xolbogduulan 1918 onoi nojaabrška Leenini ilme loozung ygehen baina gebel.

„Kulaagat temesexe temeselhee minuutaşji arşangyl ba gansaxan ygeiteinerte bata bexi tyşee—dunda tariaaşanai soglaşeeni tuulaza şadaxa xeregeti“ (Leenini, t. XXIII, niur 294).

Dunda tariaaşanai guibalzaxa jabadaldan xyşed zogsosşji ygei haan, zygeer dunda tariaaşan bolbol Soveed zasag teeş dyte bolzo, tereeniiji bata bexi demzedeg boloo hen. Dunda tariaaşan tuşaa, partiiin VIII sjeedzdeer xaraalagdahan poli-tika bolbol eneende neliee tuha ygehen baigaa.

VIII sjeedz bolbol dunda tariaaşan tuşaa partiiin poliitika erjeltiin momeent myn baihan jym. Leeninei doklaad ba sjeedziin togtoomzonuud bolbol ene asuudalda partiiin šine liinitii todorxoliolhan baina. Partiiina organizacanuud ba bygede kommunistnar bolbol dunda tariaaşaniji kulaaguudhaa narilan ilgaruulxa ba tusagaarlaxa hen, tereenei xeregleynydyte anxa-raltai xandalgaar tereeniiji xydelmerišen angiiin talaruul xanduulxa hen geze, sjeedz bolbol erite xehen baina. Dundaşadaltanai geegdehen jabadaltai jabasxaa baalaitiin ba xyserxi-giin xemzenyydeer biše, xarin etigyylen oilguulgaar temesexe xeregeti baigaa. Iimehee, sjeedz bolbol dereevnide baalalta gargangyl, socialiis xemzee abalanuudii (kommuunanuudii), xydoe azaxiin arteelnyydyi baigulga) jabuulxa zaabari ygehen baina. Dundaşadaltanai azabaldai şuxala intereesydyi dairaahan byxi uşarnuudta, tereenei praktiškška soglaşeeni-nydyi xexe jabadaldan, socialiis johoort şinedxen emxid-xenyydyi jabuulxa arganuudii todorxoliolgiin talaar dundaşadaltanai buultanuudii xexe jabadaldan oroxo xeregeti baigaa. Sjeedz xadaa dundaşadaltanai bata bexi sojuuzai poli-tika jabuulxa, tilgeed ene sojuuzda proletariaadai xylberile-xii rooliiji saxin baigaxa geze duradxa hen.

VIII sjeedz deere Leeninei tunxaglahan, dunda tariaaşan tuşaa šine poliitika xadaa, proletariaad bolbol ygeiteinerte tyşee, dunda şadaltanai bata bexi sojuuz xeed, kulaagat temesel jabuulxii proletariaadhaa erite xehen baina. VIII sjeedz boltor partii bolbol dunda şadaltaniji neutralizacalxa gehen poliitika jyxenidee jabuulza baigaa hen. Ene xadaa, dundaşadaltan bolbol kulaagat talaruul, jyxenidee byryzaazni talaruul oroxo-gylin partiiin tuulahan jabadaldan bolno. Zygeer, mynee bol-xodo enenš dutamag bolood baigaa. Dundaşaltaniji neutralizacalxa gehen poliitika VIII sjeedz bolbol sagan-gvardeicinalai ba xariin interveencetei temesexe temeselde, myn tereşelen amzaltai socialiis baigulaltada dundaşaltanai bata bexi sojuuz xexe jabadaldan şilzen orohon baina.

Tariaaşanai gol maassanuud tuşaa, dundaşadaltan tuşaa sjeedzdeer abtahan liini bolbol xariin interveencete ba tere-nei sagan-gvardeiske tuhamarşadta esergyy grazdaanska dai-nai amzaltai dyrytledede šildexxi rool baigaxa hen.

1919 onoi namar, Soveed zasag ba Denikiin xojoroi ali negi-jin šilxe xeregeti sag bolood baixada, tariaaşan bolbol Sovee-dydyi demzehen baixa ba tiin proletarska diktatuura xadaa eeringee egeel ajultai daisaniiji ilahan baina.

Sjeedz deere Ulaan armiiin baigulaltai tuxal asuudal tuşaa-gar talaatalai baihan jym. Sjeedz deere „seregei oppozici-la“ gedeg vestypaahlan baina. Ene xadaa yšeen biše tooto urdin „zynei kommunistnariiji“ negedxehen baigaa. Gebešji, butaso-xigdohon „zynei kommunistnariiji“ tyloşlegşedeti xamta, „sere-gei oppozici-la“ bolbol jamarşji oppozici-la xezeşji xabaadai-saagi, zygeer armii dotor Troockiin xylberide duragi baihan xydelmerileşedeti oruulsaahan baigaa. Seregei delegaaduudai olonxins xadaa Troockido esergyy, xuuşan caarska armiiin seregei specialiistnyyde urda Troockiin doxin hyge-dex jabadaldan esergyy, armii dotor xuuşanai bolševig kaadranuudta Troockiin eedreniigeer ba daisan xarşaar xadadag jabadaldan esergyy erid hanaltai baigaa hen, teed, tede xuuşan caarska armiiin specialiistnyydei zarim xubins gra-daanska dainai yjede manda sexe izmeene xee hen. Troocki bolbol tereende tuhat biše xeden olon xariuşalagata seregei kommunistnariiji-frontovigudiiji buudan alaxin hedelge xeze baihan ba eneegeeree daisanda tuha tyxem bolxo jyme jabuulza baihiin gansaxan le CK-ei zyghoo xamaadan orolo-hon ba seregei xydelmerileşedeti proteestnyy bolbol ede nyxediji xosoron halaxa jabadaldan arşalan zaşuulhan tuxal „praktikahaa“ žişeenyyd sjeedz deere xelegheden baigaa.

Partiiin seregei poliitikiiji Troockiin xazagaruulhan jaba-daldan esergyy temeselen bolboşji, „seregei oppozici-la“ bolbol seregei baigulaltaiin xede xeden asuudalnuud tuşaa buruu yzelynydyi arşalan baixa jym. Armii dotor partizaanşalxa jabadaldan ylegdelnyydyi arşalan baihan ba regyliarna Ulaan armii baigulagda esergyy, seregei specialiistnyydyi aşagat xereglexe jabadaldan esergyy, armiiin jotohoi armii baixa şadaxa jabadaldan şuxala xeregeti, tere tymer xatu discipli-ne, de esergyy temesexe baihan „seregei oppozici-la“ urdahan esergyyşen Leenini ba Staalin bolbol erid şanga vestypaahlan baigaa. „Seregei oppozici-la“ buruuşaxa zuuraa, nyx. Staalin bolbol ton şanga discipliniin dyxer nebergegheden, regyliarna armii baigulaltaiin erite xehen baina.

„Negen gebel jotohoi xydelmeriše-tariaaşanai, bulim-taruulan tariaaşanai, narin şanga disciplinetei armii baigulaa, respiblikejee arşalin xamagaalja,—ge-e nyxer Staalin xele hen,—ygei gebel yxe-e halaxabdi“.

„Seregei oppozici-la“ xede xeden duradaluudii buruuşan zaiiulxatata xamta, sjeedz bolbol myn Troockido so-xilto ygeze, centralna seregei ygrezdeniinydei xydelmeri-ji haizaruulxin ba armii dotor kommunistnuudai rooliiji şag-daxxin erite xehen baina.

Sjeedz deere tomiogdonon, seregei komiissiin xehen xydelmeriin rezyltaadta, seregei asuudal tuşaa sjeedziin negen hanaltai togtoomzo abtaxa şadagdahan baigaa.

Seregei asuudal tuşaa sjeedziin togtoomzonuud xadaa Ulaan armiiiji byxezylyxe ba tereeniiji saaşadan partitai dytele-sylyxe jabadaldan xyroo hen.

Sjeedz deere, saşaŋ, partiiina ba soveed baigulaltai tuxal, Soveedydei xydelmeride partiiin xylberilexi rool tuşaa asuudal xesegdehen baina. Ene asuudaliiji xelşegen deere sjeedz bolbol Soveedydei xydelmeride partiiin xylberile-xii rooliiji otricaalhan, Saproonov—Qunskiin oportuniis gryppede otpoor ygeer hen.

Eseste, paarida şineer cilengyydei alyabtarar subar oroxo jabadaldan daşaramduulan, sjeedz bolbol partiiin so-lyna sostaviiji haizaruulxa tuxal ba dixin registraaca jabuul-xa tuxal togtoomzo abhan baina.

Ene xadaa partiiin zergenyydei tyryştiin seberlelgiin exi baihan jym.

3. INTERVEENCIIN ŞANGADALGA. SOVEED ORONDO BLOKAADA XELGE. KOLÇAAGAI POXOOD BA TEREENIJI BUTASOXILGO. DENIKINI POXOOD BA TEREENIJI BUTASOXILGO. AM-TATAXA GURBAHARIIN HAMBAA. PAARTIIN IX SJEEDZ.

Germaaniiji ba Aavstriiji ilaad, Antaantiin gyrenyyd bolbol seregei tomo tomo xyşenydyi Soveed orondo esergyy şil-lylen xajahan baina. Germaaniin diildeheni ba tereenei seregydei Ukrainahaa ba Zakavkazihaa garza oşohono hy-leer, aango-francuuzuud xadaa Germaaniin ezeize baigat huurliiji ezeele, eeringee floodiiji Xaradai deere asarhan ba Odeesside bolon Zakavkazida, seregydee buulgahan ba-gaa. Okkypirovelehen ooblastnuudta antantovska inter-veentnyyde exerxelge bolbol xeterxi muuxu zeriig aq-alag-gada xyreze baigaa gebel, tedener byxeli gryppenyydeer xydelmeride ba tariaaşadiji zebseger alyxa xuuaxiin urda togtoogyi baigaa hen. Eses deere, Tyrkestaaniiji okkypa-ca xehenei hyyleer, interveentnyyde neerehen buzar aaşan-jyynde xyrihen bainab gevede, tedener bolbol bakinski xylberilexi 26 bolševigyydyi, nyxed Şaymanov, Fioletov, Dzapariidze, Maligin, Azizbekov, Korgaonov ba busadiji Za-kaspii abaşaad, esernyydi turalgaar tedeneriiji zeriig muuxaagaar buudan alaxa jabadaldan xyrihen baina.

Nege xedi sag bolood interveentnyy bolbol Rossiido blo-kaada xexiiji sonoxoo hen. Gadaada delxetei xolboo xari-saa xexe byxi uhan dalain ba biše busa zamuud taha dyrin abtahan baigaa.

Iliin uşarhaa, Soveed oron xadaa zyg byxenhee şaxuul xyrelegheden baigaa.

Antaanta bolbol tixede gol naidabarijaa, Sibirte ba Ooms-kodo Antaantiin tabigdamal baihan admiral Kolçaagat daag-gaad baihan jym. Kolçaag bolbol „Rossiin verxoovno zasag-lagş“ geese geze sonoxoglohon baigaa. Rossiidoxi byxi kontrevolyyce bolbol tereende medeltei baigaa.

Iliin uşarhaa, zyyn froont xadaa glaavna froont boloo.

Uga jixe armii sagluulhan Kolçaag bolbol 1919 onoi xa-bar Voigoo xyrtter şaxuul oşood jabaa. Bolševigyydei erxim xy-enyyd kolçaagai urdahaa şiglyylen xajagdahan ba kom-somolcuud, xydelmerişed mobilizovalagdahan baina. 1919 onoi apreilde Ulaan armii bolbol Kolçaagat serjoozno so-xilto ygen diilee hen. Udagyi kolçaagovsko armii bolbol byxi froontnuud deere suxariza exilee hen.

Zyyn froont deere Ulaan armiiin dobtolon orohon jabuul-ganuudai tyleg dundaa jabaxa yjeden, Troocki bolbol he-zegtei plaan duradaxan baina gebel: Uraal xyreze oşood tog-toxo, kol,akoovtoniiji myşxen nammalga bolliuulxa ba sere-gyydyi zyyn froontuud urda froontruul xaxaxa gee hen. Par-tiiin CK bolbol, Uraal ba Sibiriiji Kolçaagat garta orxizo bolxogyi, Kolçaag bolbol tendee japoontan ba anglişanuudai turalgaar hergen zaharza, baha dixin xyl deere bodzo bolxo baina geze, hain medeed,—deere xi plaaniiji buruuşan

(Yrgalcelene 8-daxi nuurta)

Y R G E L Z E L E L

zalluulhan ba dobtolgojoo yrgelzelylxe gehen direktiv ygehen байна. Илме direktivtel зыбөөрхөгй баһан деереһе, Troocki болбол отсавкдаа гархилл медьлехе. CK xadaa Troockiin otstavkijii buruushan zalluulxataja xamta, zyyin front deerexi operaacanuudijii xylberilegede xabaadalsaxa jabadalhaa dari tyrgen zaisaxilji tereeni ufjalgalaa hen. Kolcaagta esergy Ulaan aarmiin dobtolgo, daxin, shine xyselgeer delgeren jabahan байна. Ulaan aarmi болбол Kolcaagijii xede xeden soxiltouuudaar dilzeze, Uraal ba Sibiriiji sagan-tanhaa sylleehen ba enden Ulaan aarmiilji, sagan-tanai tiilde bii bolzo garhan jixe xysete partizaanska xydeleen dem-zehen байна.

1919 onoi zun, baruun-xolto zygte (Baltii sadar, Petrograada xazuuda) kontrrevoliyicijii tolgoiloza baigaa general Jydeenig gegsed, imperialistnyy bolbol Petrograada dobtolgoor zyyin froonthoo Ulaan aarmiin anxaralji hamaaruulan tataxa gehen zorilgilji daalgahan baigaa. Petrograada xazuuda baigaa xojor foortnuudai garnizoon bolbol urdiin oficeernyydei kontrrevoliyicioonno agitaacada orozo, Soveed zasagta esergy miateez yxden gargahan ba tiixede froontin staabta kontrrevoliyicioonno zaagovor neegdehen baigaa. Daisan bolbol Petrograada zanalta xeze baigaa. Gebejii, byntovaalhan foortnuud xadaa Soveed zasag abhan xemzenyydeer ba xydelmerisede bolon matroosnuudai turalgaar sagan-tanhaa sylleegedeze, Jydeeniciin seregyd dildehen ba Jydeenig bolbol Estooni uruu hezegdehen baigaa.

Petrograada xazuuda Jydeeniciin dildege xadaa Kolcaagta esergy temeselijii xyngedxeze ygoo hen. 1919 onoi eseste Kolcaag aarmi болбол дууһан бутасохигдохон баггаа. Kolcaag eere arestovaalagdaa, Iryydske revkoomoi gargahan prigovoroj Johoor, buudagdan alagdaa hen.

Ilmiin usarhaa, Kolcaagijii duuhagdan baigaa.

Kolcaag tuxaida Sibirdexi arad ilme duu duulaa hen:

„A. gliishe myndirtei,
Francuuzska pogoontoi,
Japoonsko tamaxital
Oomsko pravitel's belei.
Myndiirens elesood,
Pogoonlin usnaood,
Tamaxlinins duuhagood,
Pravitel's halafool daa“.

Kolcaag болбол тереде даалгahan найдбарилжын харлуулаагй байһин хархадая, интервентны болбол Soveed respbyblike dobtolgo gehen plaanaa xubilgahan байна. Odeesside буулгagдан дасаантйи хөөргөн абаахана ушар болоо hen, jaaxadaab gexede, интервентныдеи сeregyd болбол Soveed respbyblikein seregydytei oiroo xyrelsehen deerehee, revoliyicioonno dyxer xaldaza, oohediingoo imperialis gospodaanarta esergy vosstavaalagdan болһон баггаа. Igeze, Odeesside francuuzska moriaaguud Andree Martiin xylberit doro vosstavaalhan байна. Eneen deerehee, myne, Kolcaagai butasoxiulhanai hyyleer, Antaantiin gol anxaral xadaa, Koriilovoi xani nyxesge ba „haindurana aarmiin“ organizator, general Denikinde xanduulagdan baigaa. Ene yjede Denikin xadaa urda zygte, Kybaantiin raioondo, Soveed zasagta esergy hyldel xeze baigaa. Antaanta болбол тередеи аarmiilji олон тоотобуу зebseggydeer ба snari-zeeneer tedxen xangaza, Xoito zyg sigilylen, Soveed zasagta, esergy jabuulhan байна.

Ilmiin usarhaa, urda front болбол tiixede glaavna front болood baigaa.

Soveed zasagta esergy oerlingoo gol poxoodijii Denikin 1919 onoi zun xilxee hen. Urda front deerexi xydelmerijii Troockiin buruulhyrgehen deerehee, manai seregyd dildeheer dildeze baigaa. Oktiaabriin ten yjeor, sagan-tanai болбол byxii Ukrainiiji ezemden abaad, Onooliiji abhan ba manai aarmiilji patroonuudaar, vintooxanuudaar, pylmooduudaar xangaza baigaa. Tyylede dyte jireze jabaa. Sagan-tanai xadaa Moskvaada oirotozo jabaa hen. Soveed respbyblikein polozeeni болбол jynhees ylyy serjoozno болоо hen. Paaru xadaa trevoogo soxio, ootpor ygeze jabadalda aradiiji urlaalan duudaa hen. Leenin болбол „Bygdereee Denikintei temeselde“ gehen тоозог ygehen байна. Bolsyeviggydeer zorlg badaruulagdan xydelmerisede ba tarlaasad болбол daisanaa butasoxitun tulada byxii xyselgee zangidaa hen.

Denikiniiji butasoxio jabadiiji organizovalxiin tulada CK болбол nyxed Staaliniji, Vorosiloviji, Ordzonikidziiji, Bydionniji urda front deere elgeehen байна. Urda zygte Ulaan aarmiin operaacanuudijii xylberilexe jabadalhaa Troocki zalluulagdan baigaa. Nyxer Staalinai jirexe xyrtter, urda froontin komandovant xadaa Troockitai xamta plaan xelsen zoxioohon baigaa hen, teed, tere plaanain Johoor xadaa, oerlingoo zam deere Ulaan aarmi болбол uga xargilgy gazaraar jabaza garxa ba tiixede jixeseg xubins sagan-gardeicuudai viljaani doro baihan xaasag aradzontoi raioonuudaar jabaza garxa johotoi donskoi tala gubiar damzuulan, Caricenhua Noovorossiishe xudar Denikinde glaavna soxilo xe xe gehen baigaa. Nyxer Stalin xadaa ene plaaniji erid kritikede oruulza, Denikiniiji butasoxio gehen oerlingoo plaaniji CK-de duradahan baigaa gebel: gol soxiliiji Xaarkov —Donbaass —Rostov damzuulan sigilylxe gehen. Ene plaan xadaa, xydelmerisenei ba tarlaasanaa raioonuudaar daman manai aarmiin uragaa dabxaxa zam deerexi aradzontoi zyghe elite soxyystviteli baihan deerehee, Denikinde esergy, manai seregydytei uragaa tyrgen dabxaltujins xangaza baigaa. Tereenhee gadana, ene raioondo bii baigaa tymer xarginuudai elbeg seet, manai seregydyte byxii xuxala xeregtel jyymer regyilaarna xangagaaxi ne arga olxoo baigaa. Esetee, ene plaan xadaa Donbaassiji sylleelxe ba tilgeed manai ononiiji tylyseer xangaxiin arga olxoo baigaa.

Paartiin Centraalna Komiteed xadaa nyxer Staalinai plaaniji abaa hen. Galzuu sangaa esergysetel xehenegee hyyleer, 1919 onoi oktiaabriin xojordoxi xaxadta Denikin болбол Orol ba Voronez sadaral sildexei baildaanuudta, Ulaan aarmiiaar yisoxigдохон баггаа. Denikin болбол tyrgen suxariza exilhen ba udaan manai seregydyte myxegden namnuulhaa urda zyg barn holzoroо hen. 1920 onoi exinde byxii Ukraina ba Xoito Kavkaz болбол sagan-tanhaa sylleegdehen байна.

Urda front deere sildexii baildaanuudai болзо байха yjede imperialistnyy болбол urda zyghe manai xysenydiji hamaaruulan tataxa ba Denikinei seregydyte polozeeniji xyngedxeze yxetlin tulada, baha daxin Jydeeniciin koорusiji Petrograad teese sigilylen xajahan байна. Sagan-tanai болбол goorodoi, Petrograada dyte oosod jabaa. Petrograada gerol'eska proletariaad болбол revoliyic in tyryysin goorodiji aml bejeeree aralan zagsaza boodon байна. Kommunistnar, xododoо le tyryy zergenyyde zagsan jabaa. Xesyy sangaa baildaanuudai rezyltaacata sagan-tanai yisoxigdozo, baha daxin manai oronhoo gazaa tee—Estooni uruu hezegdehen baigaa.

Ilmiin usarhaa, Denikiniiji myn baha duuhagdan baigaa.

Kolcaagijii ba Denikiniiji butasoxihono hyyleer amitataxa oirzuurin hambaa болоо hen.

Sagaangvardeiske seregyd yisoxigdood, интервентны bytegyi ba byxii oron dotoroo Soveed zasagai byxexee bahaniiji ba myn Baruun Jevropodo, Soveed respbyblike esergy интервентныдеи дайнда xydelmerisede duraagutaxa jabadalai urgaza baihanijii imperialistnyy xaxaa medexedee tedener Soveed gyrende xandasajaa xubilgaza orohon baigaa. 1920 onoi январьда Ангил, Франца ба Итали болбол So-

veed Rossiido blokadaa xelgejee боллуулха gehen sildexebi abaa hen.

Ene xadaa, интервентин ханлиji sooro soxihon ton serjoozno symexel baihan jym.

Ene xadaa, zygte, Soveed gyren болбол интервентин ба grazdaanska дайниji дууһад байна gehen jabadal baigaa бйе. Imperialis Poolsiin zyghe dobtolxin aluul ysee yloed baigaa. Daalна Vostoogo, Zakavkazida ba Krimde baigaa интервентны ysee дууһан namnagdaady baigaa. Zygeer, Soveedydei oron xadaa sagzuurin amitataxa hambaa abaa, jixeer xyselgee azaxiin baizuulaltada zoriulaa gargaа sadaxa baigaa. Paarti xadaa azaxiin asuudaliji exilxe argatai болоо hen.

Grazdaanska дайни yjede, faabrikanuud ba zavooduudai xaagдан deerehee, kvalificirovenne олон xydelmerised yiledberhoo garxa oosoo hen. Myne xadaa paarti болбол kvalificirovenne xydelmerisediji specialnostiaara xydelmerilexiin tula yiledberit deeren busaahan baigaa. Xeden miangaad kommunistnar болбол xynde xyser polo-eenide orohon traansportiji hergeen bodxoox jabadalda elgeegdehen байна. Traansportiji hergen bodxooxygeer promishlennostiin gol gol habartnuudiji hergeen bodxoox jabadiiji myrtelgeer jabaulza bolxogyi baihan jym. Prodovolstvenno xydelmerisji sangadahan ba halzarahan байна. Rossiido elektrifikaа jabaulza plaaniji xelsen zoxiooloo exilee hen. 5 milioon xyrtter ulaan-armeicuud buugaa garlaа bariza baigaa, seregei aluultai baihan deerehee, tedeneriji dab deere taran tabiza болxogyi baihan jym. Ilmehee Ulaan aarmiin зарим xedii caastnuud xadaa azaxiin baiguulaltiin талааr asaglagdan xereglegedixin tula azalai aarmiin polozeende oruulagdaa hen. Obooroniin, xydelmerisen ba tarlaasanaa Soveed xadaa azalai ba obooroniin Soveed (STO) болгон xubilgadaa hen. Tereende turalaxa Gyrenei plaanovo komissa (Gosplan) baiguulagdan baigaa.

Ene baidal soo 1920 onoi maartiin eseste paartiin IX sjeezd neegdee hen.

Sjeezd deere, paartiin 611.978 cleenggydhee tyloolegdehen, sildexii goolostoi 554 delegaaduu bailsaa hen. Sovecfaatelna goolostoi delegaaduu 162 xyn baigaa.

Sjeezd болбол traansportin ba promishlennostiin талааr oronigoo ton orlin azaxiin zorilgonuudiji todorxioohon ba azaxiin baiguulaltada professonaalna sojuuzuudai xabaadalsaxa ton xuxala baihanijii tusagaar zaahan байна.

Sjeezd deere, tyryysin eelzeende traansportiji, tyliiin xeregiji, metallurgyiji ooden yrgexe jabadalai xaraalahan azaxiin jedi ene plaan tuxal asuudala tusagaar anxaral xanduulagdan baigaa. Byxii aradaa azaxiji elektrofikaacalxa tuxal asuudal xadaa ene plaan soon glaavna huuri ezelen baigaa, eneentiji Lenin „10—20 zile aguu jixe programma“ geze debzylyhen jym. Ene yndelie huuri deere hyldens medeeze GOELRO-in plaan xelsen zoxioogдохон ba myne tere plaan xolo ylyy gartar gyisedxegdebe.

Sjeezd болбол promishlennostide direktornydei niuural xariusalgada ba negen exite xylberide esergy vestypaalan ba promishlennostiiji xylberilexe jabadalda exi xaxagyi „kollegialnostiji“ ba xariusalgagyi kamagaalahan, „demokraticheska centralizmiin“ antipartiina gryppeде ootpor ygehen байна. Ene antipartiina gryppeде Saproonov, Oslinski, V. Smirnov gegsed glaavna rool daaza baigaa. Tedeneriji sjeezd deere Rukov, Toomski gegsed demzehen байна.

4. SOVEED ORONDO POOLBSKO PAANUUDAI DOBTOLGO. GENERAL VRAANGELIIN HEDELGE. POOLBSKO PLAANAI BURUULHYRELGE VRAANGELIJI BUTASOXILGO. INTERVEENCHIN ESES.

Kolcaag ba Denikinei xersji butasoxigdoо haana, Soveed oron болбол Xoito xizar, Tyrkستان, Sibiri, Doon, Ukraina g. metijii sagan-tanhaa ba интервентныдее sylleee, xersji oerlingoo territoriji ulam ulam yrgedxeze baigaa haana, Antaanta болбол Rossiido blokadaa xelgejee xersji боллуулха баатаi болоо haana, Antaantiin gyrenyid xadaa Soveed zasag болбол dildegegyi болсоо, tere xadaa dillegse болсоо gehen hanal bodoit jabas ebexee duragyl baihan jym. Ilmehee, tedener болбол Soveed orondo esergy интервентин ysee nege zabdaxa xexe geze sildexen baigaa. Myne болlood baixada, интервентныд xadaa, nege talahaa, poolsko gyrenei fakticheska toloi baihan byryzaazna koontrevoliyicioonno nacionalist Pilsyidskiji ba nygeе talahaa, Krimde denikinske aarmiin ylegdelnydiji sugluulaad, tendehce Donbaassda ba Ukrainada zanalta xeze baihan general Vraangeliiji asaglan xereglexe geze sildexen baigaa.

Leninei xelen Johoor, paanska Poolso ba Vraangels xadaa, Soveed ononijii baxaluudaxa bazuuxiin zabdaxa xehen ulaxoorondin imperializmin xojor garnuudans baihan jym.

Pollaaguudai plaan xadaa: Soveed Ukrainiin baruun erje xubiljins bulaan abxa, Soveed Beloryssiji bulaan abxa, ede raioonuudta poolsko paanuudai zasag togtooxo, poolsko gyrenei zaxa xiliji „dalahaa dalai xyrtter“, Daancighaa Odeessi xyrtter yrgedxeze, tiigeed, tedener Vraangeliin zyghe turalama xygeheni tyloee—Ulaan aarmiilji yisoxi-xiins ba Soveed Rossiido pomeesiggydei ba kapitalistnuudai zasagiji hergeen bodxooxiins Vraang.lda turalaxa gehen baigaa.

Ene plaanin Antaantiin gyrenyideer haiaagдан baigaa. Miiiriji saxon baigaxa ba дайниji zogsoon zalluulxin tulada Poolso-toi xelseenydiji neeze jabaulxa gehen Soveed pravitel'stiin zabdalanuud jamarji rezyltaadijii ygegyi hen. Pilsyidski болбол miiр tuxal xeerelxexiji duragyl baigaa. Pilsyidski dailaldaxa duratai baigaa. Pilsyidski xadaa, Kolcaagai ba Denikinei baildaanuudta, esee susaran ulaan seregyd болбол poolsko seregydyte dobtolgoдо tulaza tessexeyi balxa geze naidan bodomzolhon baigaa.

Bogonixon sagai amitataxa hamba da eses jiree, 1920 onoi apreilde, poolsko seregyd Soveed Ukrainai uruu dobtolon orozo, Kijeviji bulaan abaa hen. Myn tere yjedens, Vraangels болбол dobtolgoо xeze, Donbaassda zanalta xeze exilee hen.

Poolsko seregydyte dobtolgodo xariuu болгон ulaan seregyd xadaa byxii front deegyyr koontrodobolgo delgeryylen jabaulaa. Kijeviji sylleelge, Ukrainahaa ba Beloryssihеe poolsko paanuudiji namnaza, urda froontin ulaan seregyd болбол oerlingoo dobtolgoto ерsemtei jabalgaaraa Lvov ba Galiciin vorotaanuudta tulasa oshon ba tiixede baruun froontin seregyd болбол Varşavada oiro oosod jabaa. Poolsko paanuudai seregydyte xysed dyren diildexe jabadalda xereг xyreze jabaa.

Zygeer Troockiin ba Ulaan aarmiin glaavna staabta baigaa tereenel talabarigdad hezegtei jabaulga болбол Ulaan aarmiin амалтануудийи талдуулан баггаа. Баруун front deere, Varşaviji zygilylhen ulaan seregydyte dobtolgo болбол—Troockin ba Tyxacevskiin gemeer—огто organizovanoo bise jabaulgadan байна gebel: seregydyte dailan abhan pozicanuudaa bexizylxiins arga ygleegy, tyryylen jabaa caastnuud uragaa dan xolo talahaa jabaxahan baixadan, rezeervnyyde ba bojepripaasudiins dan xolo tiilde oxigdoohon baigaa, ilmiin usarhaa, tyryylen jabaa caastnuud xadaa bojepripaasudyty, rezeervnyydyty oxigdoohon baigaa, froontin ilni xadaa zaxa yzyrygi utadaxgдан ba time

bolxolooroo, froontin talaralga xyngedxegdehen baigaa. Ede bygediin xolxolonhoo, poolsko seregydyte bagaxan gryppe болбол manai baruun froontiji tereenel nege pyynkteereе talahan oroxodon, bojepripaasudyty ylenen manai seregyd suxarin busaxa baatal болоо hen. Lvovoi vorotaagal xazuuda oosod, tende poliaaguudiji tyryze jabahan urda froontin seregyd tuxal xebelei, „revvojensoveedei tyryylege“ Troocki xadaa ede seregydyti Lvov abxiins xorihon ba Lvoviji abalga болбол baruun froontido turalaxa gansal болмоор ба byrishi deere turalamza baihiins oigloxons berxetei bise baigaasji haana, morito aarmiilji gexegy, all urda froontin glaavna xysiji baruun froontido turalxin tula gehen shinglee, ajar xolo zyyin-xolto zyg teese xaxaxa geze xaxirahan baigaa. Tiigediji urda froontin sostaavhaa morito aarmiilji gargalga ba Lvovohoo tereenel heorge busalga xadaa xereг deere myn tereelen urda front deere manai seregydyte suxarhan jabadal baigaa hen. Ilimin usarhaa, manai urda froontin seregyyate oiglogdosogyi ba jyygeerji yudehelegdegyi suxarita болбол, poolsko paanuudai bajarta,—Troockin vreditel'ske prikaaza xegdehen байна.

Ene xadaa manai baruun froontido bise, xarin poolsko paanuudta ba Antaantada sexe turalamza baihan jym.

Nege xedii yder болlood baixadaa poolsko seregydyte dobtolgonе zogsogdozo, myn manai seregydy poliaaguudta esergy shine koontroxiltodo beledxeze oroo hen. Zygeer, дайниji yrgelzelylxe xysegyi ba alaantanai koontroxiltai negdytyte xylleen baihan Poolso болбол Ukrainiin baruun erje xubilji ba Beloryssiji bulaan abxa gehen oerlingoo preteenzihee arsaxa baatal болзо, Rossiito miiр баталха гезе bodomzolhon baigaa. 1920 onoi oktiaabriin 20-do kligee Poolso-toi miiрne doogovor баталгадан байха ба тереенel Johoor xadaa, Poolso болбол Galiciiji ba Beloryssiin зарим xubilji oortee abxa yeehen байна.

Poolso-toi miiр баталад, Soveed respbyblike болбол Vraangeliiji duuhaxa geze sildexen. Vraangels xadaa anglixaanuud ba francuuzuudhaa ton shine zebsegilege, bronviygyuliji, samolooduudiji, xubsaha xunar ba buu zebsegidyti abhan baigaa. Tereende soxiltoto sagan-gardeiska, gol tyleb, oficeerske caastnuud bii baigaa. Gebejii, Vraangels болбол Kybaanьda ba Doon deere буулгahan desantaja тоирулан, тарлаasad ba xasaguudai biratai jixeseg xysenydiji sugluulza sadagayjen. Tiigebesji, Vraangels болбол Donbaassda ton oiro xyreze jiree, manai suluunyyrhenel ratooniji zanalta doro oruulaad baigaa. Soveed zasagai polozeeni болбол ene yjede Ulaan aarmiin jixeseg esengiree baihan, ysee teregeer byri berxetei болонson baigaa. Ulaanarmeicuud xadaa Vraangeliin seregydyte esergy dobtolgo jabaulxataja negendoro, Vraangelsda turalaa baigaa anaxistnyy-maxnoovcuudai baandiji yi butasoxin jabaza, yzedeggyi xynde berxetei ysloovinuudsooguur urag-saa dabxaxa usartal baihan jym. Zygeer, Vraangeliin talada teexnikiin xersji bulimtaruu baigaasji haana, Ulaan aarmida taanknuudal xersji ygei baigaa haana, Ulaan aarmi болбол Vraangeliiji Krimске xaxad oitirog uruu namnaza oruulhan baigaa. 1920 onoi nojaabrda, ulaan seregyd болбол Perekoopoi byxezyylegdehen pozicanuudiji ezelee, Krim uruu syme soxio orood, Vraangeliin seregydyti butasoxihon ba Krimiji sagan-gardeicuud ba интервентныдее sylleehen байна. Krim soveed болоо hen.

Poolsko velikoderzaavna plaanuudai buruu hyrelgeer ba Vraangeliiji butasoxilgoor интервентин yje duuhaba.

1920 onoi eseste Zakavkaziji Azerbaidzandaxi byryzaazna nacionalistnuud myssavatiistnuudai daralaltahaa, Gryzidexi nacionalai menesviigyydhee, Armeenide xid dagnaaguudhaa sylleelge exilee hen. Tiigeed Azerbaidzanda, Armeenide ba Gryzide Soveed zasag ilahan байна.

Ene xadaa интервентин огто болһон jabadal baigaa бйе. Daalna Vostoogo japoonsko интервенте болбол 1922 on болтор yrgelze baigaa hen. Tereenhee gadana, интервенте organizovalxa gehen shine zabdalanuud baihan jym (Vostoogto atamaan Semionov ba baroon Yngern, 191 ondo Karelide saganfiinske интервенте). Gebejii, Soveed orono glaavna daisad, интервентин gol gol xysenyid xadaa 1920 onoi eseste butasoxigдохон баггаа.

Soveedydyte esergy xariin интервентныдеи ба rossitiske sagan-gardeicuudai dain xadaa Soveedydyte ilaaltar dyryee.

Soveed respbyblike болбол oerlingoo gyrenei bejee daanxai baixiji ba oerlingoo sylleetei togton baixiji aralan kamagaalaa.

Ene xadaa xariin seregei интервентин ба grazdaanska дайnai eseslelge baigaa.

Ene xadaa Soveed zasagai ilahan istoricheska ilalta baigaa.

5. AANGLO-FRAANKO-JAPOONO-POOLBSKO INTERVEENCHIN BA ROSSIIDOXI BYRYZAAZNA —POMEESICEI SAGAANGVARDEISKA KONTR REVOLIYICIN NEGEDEMEL XYSENYDIJI SOVEED ORON BOLROL XAIŞAN GEED, JYINDE ILAAB?

Интервентин yje saguudai jevropeiske ba amerikaanska jixe jixe preessiji abaad yzeel, seregei gy, all grazdaanska negesji el medegdexе pisaatels, seregei xeregiyi mededeg negesji xyn xadaa Soveed zasagai ilaltada etigeegy bathiljins todorulan abxa jadamaar bise baihan jym. Xarin heorge, bygede eli medegdexе pisaatenуud, seregei xeregiyi medegsed, byxii oronuudai revoliyicenydyei ba araduudai istooriguud, nauukiin xynyid gedeggyd—tedener bultadaa болбол Soveed zasagai ydernyidiins tootol ylebe, Soveed zasagai diildelgiji zaisuulan togtoozo болsogyi gelden, nege goolosoор xaxaraldahan байна.

Интервентин ilaltada etigehen oohediingoo etigeliiji tedener болбол jyyн deerehee bailsan gargahan baigaab gexede, Soveed oron xadaa ysee enxiden bii болһон Ulaan aarmiigi, tiixedens xarin интервентныд ba sagan-gardeicuud болбол бага jixesji haa, belen aarmital байна gehen jabadalhaa bailsan baigaa.

Tedener болбол, saşaa, Ulaan aarmi xadaa oopedtoi seregei kaadranydyty, jaaxadaab gexede, time kaadranyudain олонхын koontrevoliyice uruu jabasoo, tiixedens xarin интервентныд ba sagan-gardeicuud time kaadranyudai байна gehen jabadalhaa bailsan baigaa.

Tedener болбол, saşaa, Rossiin seregei promishlennostiin geegden xozomдохон deerehee, Ulaan aarmi xadaa zebsegilegiin, bojepripaasudaal dutamaghaa ba muu şanartaihaa jadana, teed, ondoо gyrenyidhee zebsegilegiin predmeedydyti abxa sadaxagyi байна, jaaxadaab gexede, blokadaa xegdehen deerehee Rossiin болбол zyg byxenhoo taglaatal, tiixedens xarin интервентныдеи ba sagan-gardeicuudai aarmi болбол tyryyklaassna zebsegileger, bojepripaasudaar, xubsaha xunaraar elbeg delbeg xangagдан ba xangagdaxasji balxa gehen jabadalhaa bailsan baigaa.

Tedener болбол, esestee, интервентныдеи ba sagan-gardeicuudai aarmi xadaa tiixede prodovolstvoor ylemee bajan Rossiin raioonuudiji ezelee baixadan, xarin Ulaan aarmi болбол time raioonuudaa xahagdanxai ba prodovol'stiin dutamaghaa jadaraza baihan, tereen deerehee bailsan baigaa.

(Yrgelzelelen dyrbexei niuuta).

№ 155